

Öğretmen Adaylarının Siber Zorbalık Duyarlılıkları ve Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeğinin Bazı Psikometrik Özellikleri*

İbrahim UYSAL**   Güler DUMAN***   Elif YAZICI****
Merve ŞAHİN*****

Öz

Son yıllarda bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, zorbalığın yeni bir biçimi olan siber zorbalık kavramını ortaya çıkarmıştır. Siber zorbalık insanların hayatlarını olumsuz yönde etkileyen toplumsal bir sorun haline gelmiştir. Siber zorbalığın olumsuz yönlerini azaltmada ve siber zorbalık ile başa çıkmada anahtar unsur ise siber zorbalık duyarlılığına sahip olmaktır. Bu araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarını cinsiyet ve bölüm değişkenleri açısından incelemektir. Tarama modelinin kullanıldığı bu araştırma, Batı Karadeniz Bölgesindeki bir üniversitenin Eğitim Fakültesinde öğrenim görmekte olan 296 öğretmen adayı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak Tanrıku, Kınay ve Arıca (2013) tarafından geliştirilen “Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği” kullanılmıştır ve nicel veriler 2012-2013 öğretim yılı yaz döneminde toplanmıştır. Verilerin analizinde “Mann Whitney U Test” ve “Doğrulayıcı Faktör Analizi” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarının yüksek olduğu fakat cinsiyet ve bölüme göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın siber zorbalığa ilişkin farkındalığı da ortaya çıkardığı dikkate alınarak bu farkındalığın çeşitli değişkenlerle birlikte incelenmesi ve sonuçların karşılaştırılması önerilebilir. Ayrıca nitel ve nicel çalışmalar aynı araştırmada kullanılarak siber zorbalık duyarlılığı konusunda derinlemesine bilgi edinilebilir.

Anahtar kelimeler: öğretmen adayları, zorbalık, siber zorbalık, siber zorbalık duyarlılığı

* Bu çalışma VI. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi’nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Arş. Gör., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ibrahimuysal06@gmail.com

*** Arş. Gör., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, gulerduman@ibu.edu.tr

**** Arş. Gör., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, elifyazici@ibu.edu.tr

***** Arş. Gör., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, mervesahin@ibu.edu.tr

Pre-Service Teachers' Sensibility in Cyberbullying and Certain Psychometric Properties of Cyberbullying Sensibility Scale

---

Abstract

In recent years, advancements in Information and Communication Technologies (ICT) have brought about a new form of bullying, commonly referred to as cyberbullying. Cyberbullying has become a social concern affecting people's lives negatively similar to bullying. The sensibility towards cyberbullying is the key factor to minimize the negative effects of cyberbullying and get ready for managing cyberbullying. This study aimed to examine pre-service sensibility towards cyberbullying in terms of demographic variables such as gender and department. A survey method was adopted in the study and data were collected from 296 pre-service teachers studying at education faculty of a university in the western Black Sea region. "Cyberbullying Sensibility Scale" developed by Tanrikulu, Kınay and Arıcak (2013) was used as the data collection instrument to collect the quantitative data during the spring term of 2012-2013 academic year. In the data analysis process "Mann Whitney U Test" and "Confirmatory Factor Analysis" was computed. The results indicated that although the pre-service teachers had a high level of sensibility towards cyberbullying, their sensibility levels did not differ depending on their genders and departments. Reflecting on these results, the study revealed pre-service teachers' sensibility towards cyberbullying, so future studies could be conducted across different settings with different variables in order to present a more complete picture of cyberbullying. Also, mixed methods studies could be carried out to provide in-depth information about sensibility towards cyberbullying.

Keywords: pre-service teachers, bullying, cyberbullying, sensibility towards cyberbullying

Giriş

Günümüzde teknoloji alanında oldukça hızlı gelişmeler yaşanmaktadır. Teknolojiyi olumlu yönde kullanan kişilerin hayatı kolaylaşırken amaç dışı kullanan kişilerin teknolojinin olumsuz yönleriyle karşılaşmaları mümkündür (Ayas ve Horzum, 2012). Gelişen teknoloji özellikle üniversite öğrencileri ve gençler arasında yaygın olarak kullanılmakta ve gençlerin yeni teknolojileri günlük hayata kolay bir şekilde adapte ettikleri görülmektedir (Arıcak, 2009).

Hızla gelişen teknoloji cep telefonu, bilgisayar gibi araçların okullara girmesine neden olmuştur. Teknolojik imkanların genişlemesi eğitimcilere de büyük sorumluluklar yüklemiştir ve yaşanan gelişmeler teknolojinin olumlu yanlarının yanı sıra, gençler arasında bazı problemlerin başlamasına da neden olmuştur (Eroğlu ve Peker, 2011; Li, 2010). Teknolojinin olumsuz yönde ve yanlış kullanımı siber şiddetin alt türlerinden biri olan siber zorbalık kavramını gündeme getirmiştir (Hanewald, 2008).

Teknolojinin yanlış kullanımı sonucu ortaya çıkan siber zorbalık, son zamanlarda en fazla sorun yaratan, olumsuz ve yıkıcı sonuçlara yol açan durumlar arasındadır (Gezgin ve Çuhadar, 2012). Yapılan araştırmalar incelendiğinde siber zorbalıkla ilgili farklı tanımlar görülmektedir. Bayram ve Saylı (2011)'ya göre siber zorbalık "Sanal ortamda modern iletişim araçları kullanılarak başkalarına kasıtlı olarak hakaret edilmesi, onların aşağılanması, dışlanması, tehdit, teşhir ya da rahatsız edilmesidir." Horzum ve Ayas (2011)'a göre ise internet ve cep telefonu gibi teknolojilerin kişiye zarar vermek amacıyla kullanılmasıdır. Siber zorbaca davranış sergileyen bireyler mail, sohbet odaları, cep telefonları, yazılı ve görüntülü mesaj programlarıyla amaçlarına ulaşabilmektedirler (Beale ve Hall, 2010; Li, 2010). Siber zorbalıkla farklı şekillerde karşılaşabilmektedir (Williard, 2004; akt.: Li, 2010);

- Kışkırtma : Bir kişiye ya da gruba kaba, sinirli mesajlar göndermek.
- Taciz etme: Bir kişiye sürekli kırıcı mesajlar yollamak
- Siber takip : Bir kişiyi tehdit etmek ya da gözünü korkutmak
- Karalamak: Bir kişi hakkında zararlı, aslı olmayan, kaba beyanlarda bulunmak
- Kendini başkası gibi tanıtmak : Başka biri gibi davranarak bir kişiyi kötüleyecek mesajlar göndermek.
- Gezinti ve Düzenbazlık : Bir kişi hakkında hassas , utandıran ya da özel bilgiler içeren mesajlar yayınlamak ve göndermek. Özel mesaj ya da

resimleri iletmek. Bu bilgilere ulaşmak amaçlı oyunlarda bulunmak ve bunları halka yaymak.

- Ayırma: Bir kişiyi kasten online bir gruba dahil etmemek.

Siber zorbalıkta bulunan bireyler, geçici e-posta hesapları, sohbet odalarındaki takma adlar, anlık mesaj programları sayesinde kimliklerini gizleyebilmektedirler (Patchin ve Hinduja, 2006). Bu davranış anonim olmasından dolayı bireylere gizlice zarar verilmekte ve bu sayede sınırsız sayıda kişiye ulaşılabilir. Bu eylem, okul saatleri dışında ev bilgisayarları üzerinden de yürütülebildiğinden eğitimcilerin öğrencileri gözetleme olayını zorlaştırmaktadır (Shariff ve Hoff, 2007). Öğretmen ve müdürler okullarda karşılaşılan zorbalıklardan haberdar olmalarına rağmen pek azı siber zorbalıktan haberdar durumdadır. (Beran ve Li, 2005; akt.: Li, 2006) Siber zorbalıkla başa çıkmanın sanıldığından daha zor olduğu görülmektedir. Yaygınlaşan bu durumdan dolayı eğitimcilerin ve yöneticilerin gerekli tedbirleri almaları gerekmektedir (Li, 2006).

Siber zorbalığın önemli bir özelliği fiziki dünyadan sanal dünyaya geçişte şiddetin miktarının da artmasıdır. Kurbanın fiziksel ortamda yapılan zorbalıktan kaçma şansı vardır fakat sanal dünyada kaçma şansı yoktur. Mesajlar ve mailler sürekli olarak kurbanı gönderilmeye devam etmektedir (Mesch, 2009; Slonje ve Smith, 2008).

Zorbalığın fiziksel dünyadan sanal dünyaya geçmesiyle problemler daha da büyümüştür (Patchin ve Hinduja, 2006). Fiziksel dünyada gerçekleşen zorbalığa tanık olan dinleyici kitlesi sanal dünyadakiyle kıyaslandığında oldukça küçüktür (Slonje ve Smith, 2008). Fiziksel zorbalıkta saldırgan gücünü fiziki açıdan güçlü olmasından ya da sosyal olmasından alırken; sanal zorbalıkta işin içine sanal ortamlar üzerindeki yeterlilik de girmektedir (Patchin ve Hinduja, 2006).

Türkiye’de siber zorbalık 1980’lerde internet kullanımının başlamasıyla ortaya çıkmıştır ve bu zamandan beri artan bir şekilde devam etmektedir (Turan, Polat, Karapirli, Uysal ve Turan, 2011). Bu konudaki çalışmalar ise 2007 yılında yapılmaya başlanmıştır. Çalışmaların sonucundan bu konunun önemli boyutlara ulaştığı tespit edilmektedir (Batmaz ve Ayaş, 2013).

Ortaöğretim öğrencileri ile yapılan bir araştırmada dilsel zorbalık, kimliği gizleme, siber sahtecilik gibi boyutlarda siber zorbalık yapıldığı bulunmakla birlikte, siber zorbalıkta arkadaş ortamının da etkisinin olduğu tespit edilmiştir (Calvete, Orue, Estévez, Villardón ve Padilla, 2010; Yaman ve Peker, 2012). Siber zorbalığa maruz kalan öğrenciler, akranlarını aynı şekilde sanal ortamda

rahatsız etmektedir. Ancak bu öğrenciler okul ortamında yine zorbaca davranışa maruz kalmaktadır (Beran ve Li, 2007). İlköğretim öğrencileri ile yapılan bir araştırmada; küçük sınıflardaki öğrencilerin, büyük sınıflardaki öğrencilere göre daha çok siber zorbalığa maruz kaldığı bulunmuştur (Ayas ve Horzum, 2012).

Öğrencilerle yapılan bir diğer çalışmada ise erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre hem daha çok siber zorbaca davranışlar sergiledikleri hem de daha çok siber zorbaca davranışa maruz kaldıkları tespit edilmiştir (Arıcak, Siyahhan, Uzunhasanoğlu, Sarıbeyoğlu, Cıplak, Yılmaz ve Memmedov, 2008; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007). Ayrıca üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha çok siber zorbaca davranışlar sergiledikleri, kızların da daha çok siber zorbalığa maruz kaldığı belirtilmiştir (Arıcak, 2009; Bayram ve Saylı, 2011; Calvate vd., 2010; Dilmaç, 2009; Erdur-Baker, 2010; Finkelhor, Mitchell ve Wolak, 2000; Hay, Meldrum ve Mann, 2010; Horzum ve Ayaş, 2011; Li, 2006). Bu bulgu Agatson, Kowalski ve Limber (2007)'in lise ve ortaokul öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmayla da paralellik göstermektedir. Agatson, Kowalski ve Limber (2007) özellikle kız öğrencilerin siber zorbalığı problem olarak gördüklerini tespit etmişlerdir. Bu araştırmada öğrenciler siber zorbaca davranışlara maruz kalmalarının yanında bunlara çözüm yolları üretilebileceğini de belirtmişlerdir. Arıcak (2009) ve Erdur-Baker (2010)'ın üniversite öğrencileri ile yaptığı diğer bir çalışmada cinsiyete göre siber zorbaca davranışa maruz kalma açısından bir fark bulunmamıştır. Yapılan araştırmalar siber zorbaca davranışların, okullarda yapılacak önleme programı ile azaltılabileceğini göstermiştir (Couvillon ve Ilieva, 2011; Cowie ve Colliety, 2010; Epstein ve Kazmierczak, 2006-2007). Eroğlu ve Peker (2011) ve Gillespie (2006) tarafından yapılan araştırmada siber zorbalığı azaltmada aileden ve arkadaş çevresinden alınan sosyal desteğin önemi vurgulanmış olup bazı yasal düzenlemelerle de bu durumun azaltılabileceği savunulmuştur.

Amaç

Araştırma, Siber Zorbalığa ilişkin Duyarlılık Ölçeği'nin psikometrik özelliklerinden bazılarını inceleyerek öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarını ölçmeyi, onların cinsiyet ve bölüm değişkenleri açısından siber zorbalık duyarlılıklarını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç çerçevesinde, araştırmada şu araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. "Siber Zorbalık Ölçeği"nin faktör yapısı ve iç tutarlık düzeyi nedir?
2. Öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılık düzeyleri nedir?

3. Öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıkları cinsiyete ve bölüme göre anlamlı şekilde farklılık göstermekte midir?

Önem

Siber zorbalığın azaltılması, gençlerin bu kavramı tanınması, siber zorbalıkla başa çıkabilme ve teknolojiyi doğru kullanma açısından siber zorbalıkla ilgili çalışmalar yapılmasını önemli hale getirmiştir (Arıcak, Kınay ve Tanrıkulu, 2012). Bu tür çalışmaların önem kazanması, siber zorbalığa maruz kalan bireylerin yüksek düzeyde depresif davranışa sahip olmalarını önlemek açısından da önemlidir (Erdur-Baker ve Tanrıkulu, 2009). Çünkü, bu tür davranışa maruz kalan bireylere verilen psikolojik zarar öz saygının düşmesine, okul başarısızlığına, endişeye, kızgınlığa, depresyona, okuldan kaçmaya, okulda şiddete ve intihara yol açabilir (Arıcak, 2009; Beran ve Li, 2007; Li, 2010; Dilmaç ve Aydoğan, 2010; Hoff ve Mitchell, 2008). Bu nedenlerden dolayı bu çalışma, siber zorbalığa ilişkin toplumsal bir farkındalık yaratılması ve teknolojiyi sıklıkla kullanan gençlerin siber zorbalığa yönelik duyarlılıklarının artırılması konusunda önemlidir. Ayrıca okul bağlamında düşünüldüğünde, öğretmenlerin siber zorbalığı ve nedenleri bilmeleri ve yol açacağı sorunlarla mücadele edebilmeleri gerekmektedir. Bu nedenle, hem aktif birer teknoloji kullanıcısı hem de geleceğin öğretmenleri olarak eğitim fakültesi öğrencilerinin öncelikle siber zorbalığa ilişkin belirli bir duyarlılık geliştirmeleri beklenmektedir. Bu çalışma öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarını belirleyerek siber zorbalıkla ilgili alanyazına katkıda bulunmaktadır.

Yöntem

Model

Araştırma öğretmen adaylarının siber zorbalık düzeylerini olabildiğince iyi bir şekilde betimlemeyi amaçladığından tarama modeli ile desenlenmiştir. Frankel, Wallen ve Hyun (2011)'a göre tarama modelleri, büyük bir grubun parçası olan küçük bir grubun kişilik özellikleri veya bazı görüşleri (yeterlik, fikir, tutum, inanç ve bilgi gibi) araştırıldığında bir grup insandan bilgi toplandığında kullanılmaktadır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2012-2013 yaz döneminde Batı Karadeniz Bölgesindeki bir üniversitede öğrenim görmekte olan 123 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Çalışma grubunu oluşturan öğretmen adaylarının cinsiyete

göre dağılımları incelendiğinde; kadın katılımcıların çalışma grubunun %57,7'sini (n=71), erkek katılımcıların ise grubun %42,3'ünü (n=52) oluşturduğu görülmektedir. Siber zorbalık kavramı bilişimle bağlantılı olduğundan çalışma grubu bölüme göre incelenirken Bilgisayar ve Öğretim Teknolojisi (BÖTE) öğretmen adayları ve Eğitim Bilimleri, Özel Eğitim, Yabancı Diller, İlköğretim, Türkçe Eğitimi, Beden Eğitimi Bölümleri öğretmen adayları şeklinde bir sınıflama yapılmıştır. Bölüme göre dağılım incelendiğinde BÖTE öğretmen adaylarının çalışma grubunun %16,3'ünü (n=20), BÖTE bölümü dışındaki öğretmen adaylarının (Eğitim Bilimleri, Özel Eğitim, Yabancı Diller, İlköğretim, Türkçe Eğitimi ve Beden Eğitimi Bölümleri) ise grubun %83,7'sini (n=103) oluşturduğu gözlenmektedir. Örneklem ilişkin betimsel istatistiklere Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1. Örneklem İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişkenler	Kategoriler	N	%
Cinsiyet	Kadın	71	57,7
	Erkek	52	42,3
Bölüm	Böte	20	16,3
	Diğer	103	83,7
Toplam		123	100

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak Tanrıkulu, Kınay ve Arıcak (2013) tarafından geliştirilen geçerliği ve güvenilirliği belirlenmiş "Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği" kullanılmıştır.

Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği: "Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeği" Tanrıkulu, Kınay ve Arıcak tarafından 2013 yılında geliştirilmiştir. 15 madde olarak tasarlanan ölçekte ilk uygulama sonrasında tek boyutluluğu sağlamak üzere bir madde ölçekten çıkarılmıştır. Örneklem büyüklüğü artırılarak tekrarlanan ikinci analizde de yeterli yük değerine sahip olmayan bir madde ölçekten çıkarılmış ve ölçek son halini almıştır. 13 maddeden ve tek faktörden oluşan siber zorbalık duyarlılık ölçeği toplam varyansın %46,658'ini açıklamaktadır. 3'lü şekilde puanlanan ölçek evet, bazen ve hayır seçeneklerinden oluşmaktadır. Maddelerden ve ölçekten yüksek puan almak siber zorbalık duyarlılığının yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Örnek olarak, bir madde "Sanal ortamlarda başkalarının bana zarar vermemesi için bazı tedbirler alma ihtiyacı hissettiğim olur." şeklindedir. Siber zorbalık ölçeği .832 ile .904 arasında değişen iç tutarlık katsayılarına sahiptir. Test tekrar test

güvenirlilik katsayısı ise .63 olarak bulunmuştur (Tanrıkulu, Kınay ve Arıca, 2013).

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması sürecinde ilk olarak, geçerliği ve güvenirliliği test edilmiş olan Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeğini geliştiren araştırmacılardan izin istenmiştir. Bu doğrultuda 2012-2013 yaz döneminde Batı Karadeniz Bölgesindeki bir üniversitede öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarına ölçek uygulanmıştır. 173 öğretmen adayından toplanan veriler geçerlik ve güvenirlilik analizleri için 123 öğretmen adayından toplanan veriler ise veri analizi sürecinde kullanılmıştır.

Verilerin Çözümlemesi

Veriler IBM Spss 20.0 ve Lisrel 8.72 programları kullanılarak çözümlenmiştir. Veri çözümleme sürecinde; kullanılan ölçeğin iç tutarlılığını belirlemek üzere Cronbach Alfa katsayısı hesaplanmıştır. Siber Zorbalık Duyarlılık ölçeğinin tek faktörlü yapısının (Tanrıkulu, Kınay ve Arıca, 2013) bu araştırmadaki geçerliğini belirlemek üzere 173 öğretmen adayından toplanan verilerle DFA yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizinin yapılması için 100 katılımcı yeterli olacaktır (Kahn, 2006).

Doğrulayıcı faktör analizi bir testin uygulanabilirliğini ve olası yapısını belirlemek üzere gerçekleştirilmektedir. Bu doğrultuda DFA, modelle özdeşleşen sınırlandırılmış ve tanımlanmış bir yapı ile var olan verinin tutarlı olup olmadığını araştırır (Maruyama, 1998). Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda incelenecek olan ve uyum değerlerini gösteren RMSEA değeri hataların ortalama karekökünü, GFI değeri gözlenen değişkenler arasındaki kovaryans miktarını, IFI fazlalık uyum indeksini ve CFI ise kovaryans matrisi ile sıfır hipotezini karşılaştırılmaktadır (Şehribanoğlu, 2005; Şimşek, 2007; Yılmaz, 2004). Ayrıca cinsiyete ve bölüme göre siber zorbalık duyarlılık puanları arasındaki farklılığı belirlemek üzere Mann Whitney U-Test kullanılmıştır.

Bulgular

Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeğinin Geçerlik Çalışmasına İlişkin Bulgular

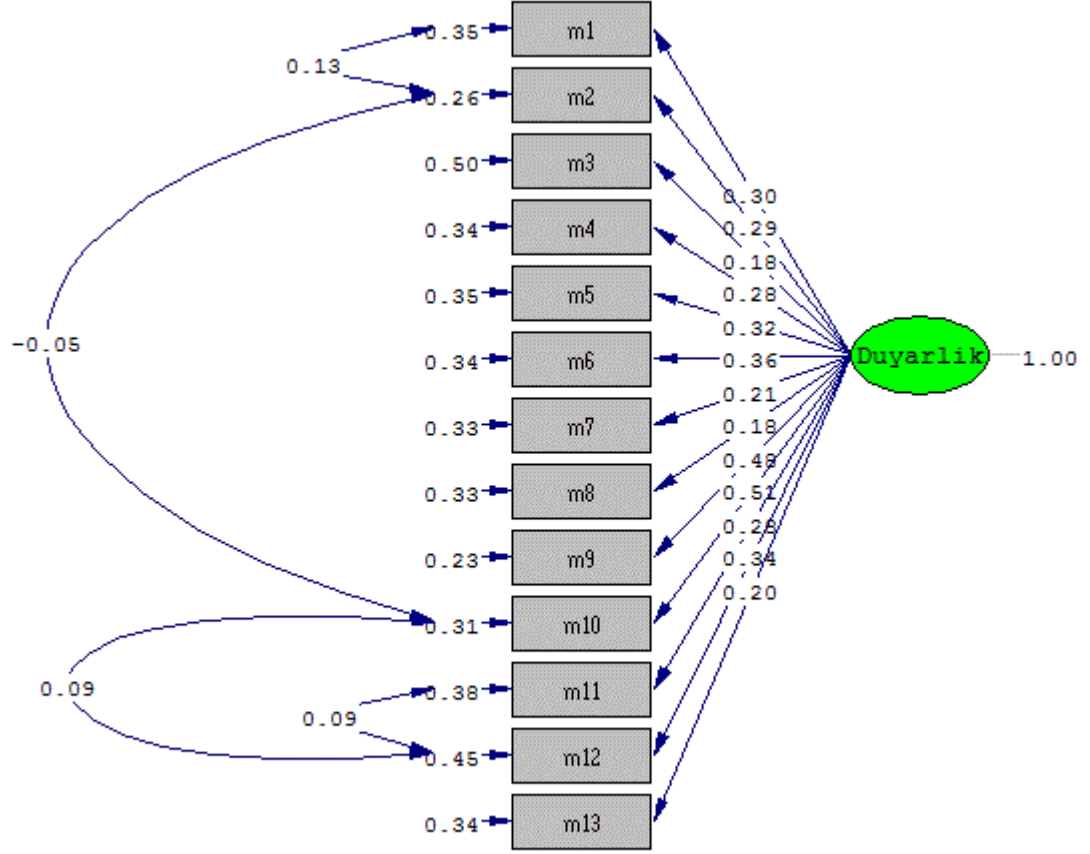

Siber zorbalık duyarlılık ölçeğinin yapı geçerliğini belirlemek üzere çalışma grubundan bağımsız olarak elde edilen 173 öğretmen adayının verileri üzerinde DFA yapılmıştır. DFA sürecinde alanyazına dayalı olarak tek faktörlü çözüm test edilmiştir. Analiz sonucunda ölçme modeline ait hata varyansları, faktör yükleri ve faktör korelasyonları .05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Tablo 2. *Tek Faktörlü Yapıya İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları*

Model	X ²	sd	X ² /sd	GFI	RMSEA	CFI	IFI
Tek Faktörlü Model	146.96	65	2.26	0.88	0.086	0.88	0.88
Tek Faktörlü Model Modifikasyon (2-1, 10-2, 12-10, 12-11)	82.96	61	1.36	0.93	0.046	0.96	0.96

Birinci düzey DFA sonucu RMSEA değeri iyi uyum göstermediğinden öneriler dahilinde modifikasyon yapılmıştır. Analiz sonrası RMSEA değeri .046 bulunmuştur. RMSEA değerinin <.08 olması iyi uyuma işaret etmektedir (Jöreskog ve Sörbom, 1993). X²/sd değeri 1.360<3.000 bulunmuştur ve bu değer modelde mükemmel bir uyum olduğunu göstermektedir (Kline, 2011). Ayrıca CFI ve IFI değerleri .96 bulunmuştur. Bu değerlerin .95 üzerinde olması iyi bir uyum değeri olduğunu göstermektedir (Hooper, Coughlan ve Mullen, 2008). GFI değeri ise .93 olarak bulunmuştur ve bu değer de kabul edilebilir bir uyum olduğunu göstermektedir (Şimşek, 2007).

Chi-Square=82.96, df=61, P-value=0.03226, RMSEA=0.046

Şekil 1. Tek Faktörlü Yapıya İlişkin Path Diagramı

Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeğinin Güvenirlik Çalışmasına İlişkin Bulgular

Siber zorbalık duyarlılık ölçeğinin güvenilirliğini belirlemek için iç tutarlık (Cronbach Alfa) katsayısı hesaplanmıştır. 173 katılımcının cevapları üzerinde tek faktörden oluşan ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .78 olarak bulunmuştur. Bu değer ölçeğin güvenilir olduğunu bir göstergesidir (Büyüköztürk, 2009).

Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeğine Yönelik Betimsel İstatistik Bulguları

Siber zorbalık duyarlılığına ilişkin betimsel istatistiklere Tablo 3.'te yer verilmiştir.

Tablo 3. *Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçeğine Yönelik Betimsel İstatistikler*

	N	$\bar{X}$	s.s	Max.	Min.
Siber Zorbalık Duyarlılık	123	32.37	4.78	39	17

Tablo 3. incelendiğinde 13-39 puan alınabilen siber zorbalık duyarlılık ölçeğinde ortalamanın $\bar{X}=32.37$ olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarının yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçek Maddelerine Yönelik Betimsel İstatistikler

Siber zorbalık duyarlılığını belirlemeye yönelik olarak incelenen 13 maddenin betimsel istatistiklerine Tablo 4’de yer verilmiştir.

Tablo 4. *Siber Zorbalık Duyarlılık Ölçek Maddelerine Yönelik Betimsel İstatistikler*

Maddeler	$\bar{X}$	s.s
1. İnternete girdiğimde bilgilerimin başkaları tarafından çalınabileceğini göz önünde tutarım.	2.60	.64
2. Sosyal paylaşım sitelerinde (Facebook,twitter vb.) özel bilgilerimin başkaları tarafından kötü amaçlı olarak kullanılabilceğini göz önünde bulundururum.	2.67	.58
3. Gerçek yaşamda sorun yaşadığım insanlarla sanal ortamlarda da karşılaşmamaya çalışırım.	2.50	.67
4. Sanal ortamlarda başkalarının bana zarar vermemesi için bazı tedbirler alma ihtiyacı hissettiğim olur.	2.57	.64
5. Sanal ortamlardayken bir bilgisayar korsanının (hacker, cracker, lamer) benim için de tehlike oluşturabileceğini göz önünde bulundururum.	2.47	.69
6. Bana zarar vermek isteyen birisinin bunu internet, cep telefonu vb. aracılığıyla da yapabileceğini düşünürüm.	2.41	.69
7. İnternetteki e-posta, forum siteleri vb. üyelik şifrelerimi kimseyle paylaşmam.	2.65	.61
8. Sanal ortamlarda küfür veya hakarete bulunan kişilerle iletişimimi keserim.	2.62	.63
9. Görülmesini istemediğim bir resim ya da görüntümün benden habersiz olarak yayılabileceği tehlikesini düşündüğüm olur.	2.50	.66
10. Sanal ortamlardaki iletişimde hakkımda gerçek olmayan söylentilerin de yayılabileceğini düşünürüm.	2.28	.73
11. İnternete girdiğimde internetin aynı zamanda başkalarına zarar verme amacıyla kullanılabilceğini aklımda tutarım.	2.47	.68
12. Benimle ilgili doğru olmayan bir bilginin internette yayılması durumunda ne yapacağımı düşündüğüm olur.	2.01	.75
13. E-posta ya da cep telefonundan kısa mesaj (SMS) yoluyla tehdit alabileceğim kişilerle sanal ortamlarda iletişimde bulunmam.	2.62	.71

Ölçekte kullanılan üçlü puanlamaya uygun olarak değerlendirme aralıkları hesaplanmıştır. Bu değerlerin alt sınırı 1 iken üst sınırı 3’tür. Tablo 4’de maddelere verilen yanıtların ortalamaları incelendiğinde çoğunluğunun “evet” aralığında olduğu bazı maddelerin ise (10. ve 12. Maddeler) bazen aralığında

olduğu görülmektedir. Bu bulgulardan katılımcıların siber zorbalık duyarlılıklarının olduğu sonucu çıkarılabilir.

Cinsiyete Göre Siber Zorbalık Duyarlılık Bulguları

Cinsiyete göre siber zorbalık duyarlılık puanlarının anlamlılığı normal dağılım şartı sağlanmadığından Mann Whitney U Testi ile incelenmiştir. Bulgular Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5. Cinsiyete Göre Siber Zorbalık Duyarlılığına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Kadın	71	65.580	4656.500	1591.500	.191
Erkek	52	57.110	2969.500		

Erkek ve kadın öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarına ilişkin istatistiksel bilgilere Tablo 5’de yer verilmiştir. Buna göre kadın ve erkek öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılık puanları arasında anlamlı bir farklılık yoktur, $U=1591.500$, $p>.05$.

Bölüme Göre Siber Zorbalık Duyarlılık Bulguları

Bölüme göre siber zorbalık duyarlılık puanlarının anlamlılığı normal dağılım şartı sağlanmadığından Mann Whitney U Testi ile incelenmiştir. Bulgular Tablo 6.’de gösterilmiştir.

Tablo 6. Bölüme Göre Siber Zorbalık Duyarlılığına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Böte Eğitim Bilimleri, Özel Eğitim, Yabancı Diller, İlköğretim, Türkçe Eğitimi ve Beden Eğitimi Bölümleri	20	55.18	1103,50	893.500	.348
	103	63.33	6522,50		

Tablo 6 incelendiğinde öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıklarının bölüme göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı, $U=893.500$, $p>.05$ görülmektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada Siber Zorbalığa ilişkin Duyarlılık Ölçeği'nin bazı psikometrik özellikleri, öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleri ve siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerinin demografik değişkenlere göre manidarlığı incelenmiştir.

Siber Zorbalığa ilişkin Duyarlılık Ölçeği'nin psikometrik bulguları, ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu yönündedir. Ölçeğin daha kullanışlı bir ölçek haline gelmesi için ilk kez lise öğrencilerinde uygulanan ölçek, Tanrıkulu, Kınay ve Arıcak (2013) tarafından önerildiği üzere farklı örneklerle de kullanılmıştır. Ölçek hakkında geçerli ve güvenilir bilgiler vermesi açısından bu araştırmada faktör analizi ve güvenilirlik analizleri tekrarlanmıştır. Gezgini ve Çuhadar (2012), Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerini belirledikleri ve siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerini çeşitli değişkenlere göre inceledikleri çalışmalarında Siber Zorbalığa ilişkin Duyarlılık Ölçeğini kullanmışlardır. Çalışmada ölçeğin tamamı için hesapladıkları Cronbach's Alfa katsayısı .79 olarak bulunmuştur. Tanrıkulu, Kınay ve Arıcak (2013) yaptıkları ölçek geliştirme çalışmasında .83 ile .90 arasında değişen iç tutarlık katsayılarına ulaşmışlardır. Bu çalışmada ise tek faktörden oluşan ölçeğin Cronbach's Alfa katsayısı .78 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler ölçeğin güvenilir olduğunun bir göstergesidir (Büyüköztürk, 2009). Araştırma sonucunda yapılan DFA'da tek faktörlü yapının doğrulandığı görülmüştür. Benzer şekilde Tanrıkulu, Kınay ve Arıcak (2013) ölçek geliştirme çalışmalarında 13 maddeden oluşan tek faktörlü bir yapı belirlemişlerdir.

Öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerinin araştırılması sonucu elde edilen bulgular öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Benzer bulgulara Ayas ve Horzum (2011)'un öğretmenlerin sanal zorbalık algılarının belirlenmesini amaçlayan çalışmasında, Yılmaz (2010) ile Gezgini ve Çuhadar (2012) tarafından öğretmen adayları ile gerçekleştirilen çalışmalarda da rastlanmaktadır. Bu açıdan, öğretmen adaylarının sanal ortamlarda karşılaşabilecekleri siber zorbalık eylemlerinin farkında olduklarını ve bu tür eylemlere karşı kişisel güvenliklerini sağlayabilecek tedbirler alma eğiliminde oldukları söylenebilir.

Araştırmada öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleri cinsiyet değişkenine göre incelenmiş ve kadın ve erkek öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleri açısından farklılaşmadığı anlaşılmıştır. Bu bulgu, öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerinin cinsiyete göre belirlenmesine yönelik yapılan bazı çalışmaların sonuçları (Gezgin ve Çuhadar, 2012; Yılmaz, 2010) ile farklılaşırken Ayas ve Horzum (2011) ile Beringer (2011)'in siber zorbalık konusunda yüksek düzeyde bir algıya sahip olan öğretmenler üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmalarında ortaya koydukları bulgular ile tutarlılık göstermektedir. Bu araştırmada ise, çalışmaya katılan öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşmamasının nedeni kadın ve erkek öğretmen adaylarının sanal zorbalık eylemleri ile karşılaşabilecekleri durumları önemsemeleri açısından birbirine denk olmaları olabilir.

Araştırmada BÖTE bölümü öğrencileri ile Eğitim Bilimleri, Özel Eğitim, Yabancı Diller, İlköğretim, Türkçe Eğitimi ve Beden Eğitimi Bölümlerinde okuyan öğretmen adayları arasında siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleri açısından anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. BÖTE bölümü öğrencileri, bölümlerine özgü olarak Eğitimde Bilgi ve İletişim Teknolojileri, Programlama Dilleri, Eğitimde Grafik ve Animasyon, İşletim Sistemleri ve Uygulamaları ve İnternet ve Web Programlama gibi dersleri almaları gerektiği için eğitim fakültesinde öğretmen adayları grubunun içerisinde en fazla teknoloji okuryazarlığına sahip öğrencilerdir (Akbulut ve Çuhadar, 2011). Gezgin ve Çuhadar (2012) araştırmalarında, siber zorbalık ile başa çıkılabilmesinde öğretmen adaylarının yüksek duyarlılığa sahip olmalarını çalıştıkları örneklem grubunun BÖTE öğrenci olmalarına bağlamıştır. BÖTE öğrencilerinin teknoloji kullanımı konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip olduklarını ve dolayısıyla farkındalık düzeylerinin de yüksek olduğunu dile getirmişlerdir. Ancak bu çalışmada, BÖTE bölümü öğrencileri, diğer bölümlerde okuyan öğrencilerden farklılaşmamıştır. Bu durum ise, çalışma grubundaki öğretmen adaylarının genel olarak internetin ve sanal ortamların risk ve tehlikeler içerebileceğinin farkında olduklarını göstermektedir.

Sonuç olarak, siber zorbalığın kaynağı niteliğinde olan bilgi ve iletişim teknolojilerinin bilinçli kullanımı olarak karşımıza çıkan siber zorbalığa ilişkin duyarlılık, siber zorbalığın azaltılmasında ve siber zorbalık kapsamındaki davranışlara maruz kalacak yeni mağdurların oluşmasını önlemede önemli bir adım olarak görülebilir. Bu bağlamda, araştırma kapsamında birtakım öneriler şu şekilde ortaya konulabilir:

- Öğretmen adaylarının bireysel ve sosyal boyutları olan bu konuda, hangi davranışların siber zorbalık olduğu, siber zorbalığın nasıl engelleneceği, siber zorbalığa maruz kalmaları durumunda nasıl davranılması gerektiğine ilişkin öğretmen yetiştirme programlarının öğretim programlarına siber zorbalık ve bilişim etiği gibi konuları içeren seçmeli dersler aracılığıyla sürekli bilgilendirilmeleri sağlanabilir.
- Sanal ortamlarda kişilerarası iletişimin kolaylığını ve akışını engellemeyecek ve özel hayatın gizliliğini zedelemeyecek aynı zamanda bilişim suçlarını saptayacak ileri teknolojik süzgeçler uygulamaya konulabilir.
- Alanyazında, öğretmen ve öğretmen adayların siber zorbalığın algı, farkındalık ve duyarlılık düzeylerini inceleyen sınırlı sayıda çalışma olduğu görülmektedir. Bu nedenle, bundan sonraki çalışmalarda öğretmen ve öğretmen adayların siber zorbalığa ilişkin farkındalık ve duyarlılıkları çeşitli değişkenlerle birlikte incelenebilir ve sonuçları karşılaştırılabilir. Ayrıca duyarlılık düzeyleri araştırılan örneklemelerin siber zorbalık davranışlarına yönelik ne tür tedbirler aldığı nitel ve nicel çalışmalar aynı araştırmada kullanılarak araştırılabilir.

Kaynakça

- Agatston, P.W., Kowalski, R. ve Limber, S. (2007). Students' perspectives on cyberbullying. *Journal of Adolescent Health, 41*, 59-60.
- Akbulut, Y. ve Çuhadar, C. (2011). Reflections of preservice information technology teachers regarding cyberbullying. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry, 2*(3), 67-76.
- Arıca, O.T. (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eurasian Journal of Educational Research, 34*, 167-184.
- Arıca, O. T., Kınay, H. ve Tanrikulu, T. (2012). Siber zorbalık ölçeği'nin ilk psikometrik bulguları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, 17*(2012-1), 101-114.
- Arıca, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoğlu, A., Sarıbeyoğlu, S., Cıplak, S., Yılmaz, N. ve Memmedov, C. (2008). Cyberbullying among turkish adolescents. *Cyberpsychology & Behaviour, 11*(3), 253-261.
- Ayas, T. ve Horzum, M. B. (2011). Öğretmenlerin sanal zorbalık algılarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *International Online Journal of Educational Sciences, 3*(2), 619-640.
- Ayaş, T. ve Horzum, M.B. (2012). İlköğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma durumu. *Elementary Education Online, 11*(2), 369-380.
- Batmaz, M. ve Ayaş, T. (2013). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin psikolojik belirtilere göre sanal zorbalık düzeylerinin yordanması. *Sakarya University Journal of Education, 3*(1), 43-53.
- Bayram N., Saylı M. (2011). *Üniversite Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık Davranışı*. Suç Önleme Sempozyumu, Bursa, 7-8 Ekim.
- Beale, A.V. ve Hall, K.R. (2010). Cyberbullying: what school administrators (and parents) can do. *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas, 81*(1), 8-12.
- Beran, T. ve Li, Q. (2007). The relationship between cyberbullying and school bullying. *Journal of School Well Being, 1*(2), 15-33.
- Beringer, A. (2011). *Teacher's perceptions and awareness of cyberbullying among middle school students*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). New York Üniversitesi, USA.
- Büyüköztürk, Ş. (2009). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Calvete, E., Orue, I., Estévez, A., Villardón, O. ve Padilla, P. (2010). Cyberbullying in adolescents: Modalities and aggressors' profile. *Computers in Human Behavior, 26*, 1128-1135.

- Couvillon, M.A. ve Ilieva, V. (2011). Recommended practices: A review of schoolwide preventative programs and strategies on cyberbullying. *Preventing School Failure*, 55(2), 96-101.
- Cowie, H. ve Colliety, P. (2010). Cyberbullying: sanctions or sensitivity?. *Pastoral Care in Education*, 28(4), 261-268.
- Dilmaç, B. (2009). Psychological needs as a predictor of cyber bullying: A preliminary report on college students. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(3), 1307-1325.
- Dilmaç, B. ve Aydoğan, D. (2010). Values as a predictor of cyber-bullying among secondary school students. *World Academy of Science, Engineering and Technology International Journal of Social, Human Science and Engineering*, 4(3), 35-38.
- Epstein, A. ve Kazmierczak, J. (2006-2007). Cyber bullying: what teachers, social workers, and administrators should know. *Illinois Child Welfare*, 3(1-2), 41-51.
- Erdur-Baker, Ö. ve Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31-42.
- Erdur-Baker, Ö., & Tanrikulu, İ. (2009). Cyber bullying in Turkey: Its correlates and links to depressive symptoms. *Journal of eHealth Technology and Application*, 7, 16-23.
- Erdur-Baker, Ö. (2010). Cyberbullying and its correlation to traditional bullying, gender and frequent and risky usage of internet-mediated communication tools. *New Media & Society*, 12(1), 110-125.
- Eroğlu, Y. ve Peker, A. (2011). Aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destek ve siber mağduriyet: Yapısal eşitlik modeliyle bir inceleme. *Akademik Bakış Dergisi*, 27, 1-15.
- Frankel, R. J., Wallen, E. N. ve Hyun, H. H. (2011). *How to design and evaluate research in education* (8th Edition). New York: McGraw-Hill.
- Finkelhor, D., Mitchell, K. J. ve Wolak, J. (2000). Online victimization: A report on the nation's youth (NCMEC 6-00-020). Alexandria, VA: National Center for Missing & Exploited Children.
- Gezgin, D.M. ve Çuhadar, C. (2012). Bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümü öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyinin incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 93-104.
- Gillespie, A. A. (2006). Cyber-bullying and harassment of teenagers: the legal response. *Journal of Social Welfare & Family Law*, 28(2), 123-136.
- Hanewald, R. (2008). Confronting the pedagogical challenge of cyber safety. *Australian Journal of Teacher Education*, 33 (3).

- Hay, C., Meldrum, R. ve Mann, K. (2010). Traditional bullying, cyber bullying, and deviance: A general strain theory approach. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, XX(X), 1-18.
- Hoff, D.L. ve Mitchell, S.N. (2008). Cyberbullying: causes, effects, and remedies. *Journal of Educational Administration*, 47(5), 652-665.
- Hooper, D., Coughlan, J. ve Mullen, M. R. (2008). Structural equation modelling: Guidelines for determining model fit. *The Electronic Journal of Business Research Methods*, 6(1), 53-60.
- Horzum, M.B. ve Ayaş, T. (2011). Ortaöğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma düzeylerinin okul türü cinsiyet açısından incelenmesi. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 10(20), 139-159.
- Jöreskog, K. G. ve Sörbom, D. (1993). *Lisrel 8: Structural equation modeling with the simples command language*. Lincolnwood: Scientific Software International.
- Kahn, J. H. (2006). Factor analysis in counseling psychology research, training, and practice: Principles, advances, and application. *The Counseling Psychologist*, 34(5), 684-718.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling* (3. Baskı). New York: The Guilford Press.
- Li, Q. (2006). Cyberbullying in schools: a research of gender differences. *School Psychology International*.
- Li, Q. (2010). Cyberbullying in high schools: a study of students' behaviors and beliefs about this new phenomenon. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 19, 372-392.
- Maruyama, G. M. (1998). *Basics of structural equation modeling*. California: Sage
- Mesch, G.S. (2009). Parental mediation, online activities, and cyberbullying. *Cyberpsychology & Behaviour*, 12(4).
- Patchin, J.W. ve Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148-169.
- Shariff, S. and Hoff, D. L. (2007). Cyberbullying: Clarifying legal boundaries for school supervision in cyberspace. *International Journal of Cyber Criminology*, 1(1), 76-118.
- Slonje, R. ve Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 147-154.
- Şehribanoğlu, S. (2005). *Yapısal eşitlik modelleri ve bir uygulaması*. (Yüksek lisans tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş temel ilkeler ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Ekinoks.
- Tanrikulu, T., Kınay, H. ve Arıca, O. T. (2013). Siber zorbalığa ilişkin duyarlılık ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 38-47.

- Turan, N., Polat, O., Karapirli, M., Uysal, C. ve Turan, S.G. (2011). The new violence type of the era: Cyber bullying among university students. Violence among university students. *Neurology, Psychiatry and Brain Research*, 17, 21-26.
- Yaman, E. ve Peker, A.(2012). Ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyetlerine ilişkin algıları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 819-833.
- Yılmaz, V. (2004). Lisrel ile yapısal eşitlik modelleri: Tüketici şikayetlerine uygulanması. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 77-90.
- Yılmaz, H. (2010). An examination of preservice teachers' perceptions about cyberbullying. *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education*, 6(4), 263-270.